
РОЗДІЛ I

ГІРКИЙ ПОЛИН

Глава I

ПАРТІЙНИЙ З'ЇЗД

Настав важливий день — багато хто у Москві та в СРСР загалом вважав, що цей день стане символом розквіту нової ери. Прохолодним зимовим ранком 25 лютого 1986 року, — а вночі температура знизилася до мінус 20 градусів за Цельсієм, — близько 5 000 тепло одягнених чоловіків і жінок, включаючи високопосадовців та вищих чинів ЦК КПРС, військових офіцерів, учених, директорів найбільших державних підприємств, а також представників робітничого класу і колгоспників (так званих «трудящих мас»), почали збиратися в серці Москви, на Красній площі, прикрашений величезним портретом Володимира Ілліча Леніна. Ці люди були делегатами з'їзду Комуністичної партії СРСР — XXVII від моменту заснування партії жменькою ідеалістичних соціал-демократів наприкінці XIX століття. Їхнє завдання полягало у визначенні нового курсу держави на наступні п'ять років¹.

Дійшовши до Кремля, люди направились у бік Кремлівського палацу з'їздів, сучасної будівлі зі скла і бетону, прикрашеної білими мармуровими колонами. Палац було споруджено 1961 року на місці будівель, які належали царю Борисові Годунову. Тодішній перший секретар ЦК КПРС Микита Хрущов прагнув перевершити Будинок народних зібрань, відкритий Мао Цзедуном у Пекіні 1959 року. Китайський палац міг вміщувати до 10 000 чоловік, унаслідок чого заздрісний радянський уряд збільшив кількість місць із 4 000 до 6 000 чоловік, «сховані» майже половину будівлі під землею, — і саме там розміщувалась більша частина сидінь. Лише місця на балконах були вище від рівня земної поверхні. Коли справа стосувалася партійних з'їздів, який проходив кожні п'ять років, радянське керівництво встановлювало обмеження — до 5 000 чоловік. Водночас не важливо, наскільки великим був членський склад Комуністичної партії (хоча він розширювався швидкими темпами) — переповнити залу означало б пожертвувати комфортом присутніх у будівлі. За винятком стадіонів, які могли вмістити більше, такої кількості місць в залі у Радянському Союзі не було².

Хрущов відкрив новозбудований Кремлівський палац з'їздів у жовтні 1961 року, якраз напередодні ХХII з'їзду КПРС. З'їзд постановив,

по-перше, перевезти тіло Йосипа Сталіна з мавзолею, в якому воно зберігалося поряд із тілом Леніна, і, по-друге, запропонував нову програму розбудови радянського суспільства, нові основи якого мали бути закладені до початку 1980-х. І тепер, 1986 року, делегати ХХVII з'їзду Комуністичної партії СРСР мали підбити невтішні, м'яко кажучи, підсумки зробленої

Темпи розвитку економіки падали пропорційно до росту населення. Імовірність повного краху набувала дедалі чіткіших контурів. Ріст національного доходу, який, за підрахунками радянських економістів, у 1950-х роках становив 10 %, скоротився до 4 % у 1985 році.

роботи. Темпи розвитку економіки падали пропорційно до росту населення. Імовірність повного краху набувала дедалі чіткіших контурів. Ріст національного доходу, який, за підрахунками радянських економістів, у 1950-х роках становив 10 %, скоротився до 4 % у 1985 році. При цьому ЦРУ Сполучених Штатів наводило ще більш невтішні оцінки — темпи росту скоротилися до 2—3 %, з падінням через певний час до приблизно 1 %³.

У світлі розмитої ідеології комунізму, стагнації економіки, економічних реформ на основі ринкових механізмів у КНР, випереджаючих темпів розвитку економіки та армії США, очолюваних непохитним оптимістом Рональдом Рейганом, радянське керівництво збилося зі свого шляху. Населення, ще глибше розчароване комуністичним експериментом, просто зневірилось. І саме на цьому етапі кризи комуністичної ідеології з'явився новий месія — в обличчі молодого, енергійного і харизматичного Михайла Горбачова.

Для 54-річного Горбачова прийдешній з'їзд мав стати дебютним на посаді Генерального секретаря КПРС, і він прекрасно усвідомлював — на нього були направлені погляди партійних лідерів, радянських жителів і цілого світу загалом. Останні три роки стали відомі як період кремлівських похоронів: Леонід Брежнєв, який очолював СРСР із 1964 року, помер виснаженим хворобами чоловіком у листопаді 1982-го; колишній голова КДБ Юрій Андропов, згодом обійнявши посаду Генерального секретаря, половину своєї каденції провів на лікарняному ліжку і помер у лютому 1984 року; його ж хворий наступник Костянтин Черненко помер у березні 1984-го. Склалося враження, що радянські лідери вирішили відправити на той світ і державу теж. Та, окрім економічних проблем, керівництво продовжувало посылати молодих хлопців на Афганську війну, в якій СРСР зав'язла ще з 1979 року, і вело підготовку до ядерного протистояння із Заходом. Розвідці КДБ було віддано наказ кинути всі сили на моніторинг неминучої ядерної атаки.

Наразі ж і партія, і суспільство плекали надії на те, що сповнений ідей Горбачов зможе зламати смертельну — буквально і фігурально — тенденцію. Свої надії на зближення плекав і Захід. У Сполучених Штатах Америки Рональд Рейган, стомлений смертями радянських лідерів, шукав того, з ким можна було б вести справи. І його близький союзник, прем'єр-міністр Великобританії Маргарет Тетчер розповіла — Горбачов був саме такою людиною. Перша зустріч Рейгана

з Горбачовим у Женеві у грудні 1985 року хоч і пройшла не без напруженості, та все ж заклада основу для більш продуктивного діалогу в майбутньому, який вівся би не лише шляхом особистих зустрічей і дипломатичних каналів, але також шляхом публічних заяв. І вже в січні 1986 року

У січні 1986 року Горбачов здивував Рейгана, представивши радянську програму ядерного роззброєння.